

שבוע טוב

Číslo 44/5767

24.srpen '07

Dům shromáždění

Vrchní zemský rabín Dr. Gustav Sicher (1880 – 1960)

Promlouvaje o významu synagogy nechci se omezit na její význam, který má pro nás židy tento zbytek starých institucí, útočiště víry v přetěžkých dobách a místo poučení ve všech časech, nýbrž chci promluvit také o tom, co tento geniální vynález židovského ducha znamená pro náboženský život

miliónů lidí mimo nás židy. Přibližně poslední století byla - zejména v zemích bývalého Rakouska-Uherska, tedy i u nás - zvána moderní modlitebna tempel, tj. chrám. Nesprávné označení může svádět i k omylu, že totiž synagoga chce nahradit někdejší chrám jeruzalémský, toto kdysi nejslavnější, nejokázalejší ztělesnění a vyvrcholení náboženství národa. Synagoga nikdy nechtěla nahradit tento chrám. Vznikla sice teprve, když první chrám, chrám Šalamounův, byl zbořen, ale zůstala vedle něho, i když tento chrám byl po návratu židů z Babylónie obnoven, a přečkala chrám, když byl podruhé, a to na tisíciletí, zase zbořen. Náboženství židovské - a tím se liší od

antických kultů jiných, vázaných na jejich místní chrám - mohlo existovat bez chrámu, nikdy však nepomýšlelo na to, existovat bez synagogy.

O třech věcech si chceme pohovořit:

1. Kdy vznikla tato instituce náboženská.
2. v čem spočívá její náboženské novum v dějinách.
3. Čemu se od nás naučil mimožidovský svět.

R. 586 před občanským letopočtem byla zničena říše Judská a Židé byli zavlčeni do zajetí

babylónského. Byli pro tehdejší komunikační poměry a prostředky nekonečně vzdáleni od místa svého chrámu. A nejen to. Chrám byl zničen a nebylo naděje, že v době dohledné této generaci může být obnoven. Každý jiný národ by, podle tehdejší mentality, byl přesvědčen, že jeho bůh se neosvědčil, a od klonil se od svého

lokálního boha, jehož bezmocnost byla prokázána. Židovský lid, poučený zejména proroky a věřící v Boha celého světa který, jak proroci hlásali, zničil svůj chrám za trest hříšnému lidu, nezničil však svou existenci závislou na existenci chrámu. Tito lidé si chtěli v exilu udržet souvislost s minulostí, vědomí sounáležitosti svůj náboženský a kmenový svéráz. Hledali v emigraci společné středisko. A našli je v shromážděních, která se z počátku konala v domě proroka, který s nimi odešel do vyhnanství.

Duchovním obsahem tohoto shromáždění bylo hlavně poučení prorokem, předčítání ze svatého Písma které si přinesli, vyznání víry a hříchů, první modlitby.

Takové shromáždění mohlo se konat kdekoli, nebo vázano na nějaké svěcení kněžské jako

je tomu u jiných kultů. Jako dodnes, náš židovský hřbitov není zasvěcen, teprve když je někým vysvěcen, nýbrž teprve když v jeho půdě leží zemřelý žid; a tak podobně

se stává alespoň přechodnou modlitebnou každé místo, kde se sejde minjan, deset mužů, kteří představují obec a fiktivně delegaci celého Jisraele před Bohem. Tak povstaly v exilu babylónském naše "domy shromáždění", jak se synagóg a krásně jmenuje..Dlouho také je nazýval prostý židovský lid „dům lidu“ bejt am.

Interiér Šachovy synagogy v Holešově

A zase nadešla doba, kdy část lidu se z Babylónie vrátila. Služba chrámová se svou okázalostí, svým rituálem, obětmi a kněžími byla obnovena. Avšak synagoga, jejíž účel byl jiný, tím nepřestala, existovala vedle chrámu dále, nejen v diaspoře, nýbrž i v Palestině. I v chrámovém komplexu jeruzalémském se vyskytovala synagoga. Počet synagog se rozrůstal a

a podle talmudu bylo v době obléhání Jeruzaléma v tomto městě několik set synagog.

Ovšem v zemích, kde židé bydlili mimo Palestinu, tj. od Gibraltaru až k Perskému moři, od Babylónie až do severní Afriky, kamkoli židé přišli, a to bylo všude, zakládali své synagogy jako dodnes, a všude rostl počet synagog. Zejména pak v Egyptě ve 2. a 1. století před naším letopočtem, kde židovstvo řecky asimilované četlo bibli řecky a m. odlišilo se řecky, tvořilo pětinu nesmírně důležitého hlavního přístavu Alexandrie a zaujímalo důležité pozice v tehdejší světové obchodě, v literatuře, umění, divadelním, filozofii, mělo přečetné a krásné synagogy, které se tam jmenovaly proseuché, modlitebny. O nádheře synagogy alexandrijské praví talmud, že kdo ji neviděl, neviděl krásu světa, a o její velikosti vypravuje, že musel na vyvýšeném místě uprostřed synagogy stát muž s praporem, který máváním dával znamení obrovskému davu, který by vzadu neviděl a neslyšel, aby v pravou chvíli odpověděl knězi responsem nebo závěrečným amen.

Lid, který se tu shromažďoval, měl svá oddělení, své skupiny podle řemesel a povolání. V jedné části ohromné synagogy měli svá místa tkalci, zlatníci, kováři a jiné obory, tvořice tu v synagóze souvislé skupiny. Tak tomu bylo, mimochodem řečeno, i později u středověkého cechovníctví, ba stalo se též zvykem, že různí řemeslníci [v Polsku] si vybudovali vlastní synagogy a scházeli se v nich. Když pak v době, kdy ještě chrám stál, židé z prarůzných zemí o putovních svátcích; zejména o svátku Pésach, putovali do Jeruzaléma, sešli se tam ve svých synagógách krajanských - (alexandrijských, řeckých, babylónských, maloasijských a přečetných jiných) podle svého ritu a patrně i podle své mateřské řeči. I v evangeliu, ve Skutcích apoštolských [kap. 6, v. 9), se vypravuje, když mluvil v synagóze Štěpán: „ I povstali, někteří ze školy, totiž synagogy, kteráž slula Libertinských, Kyrénských a Alexandrijských a těch, kteří byli Cilicie a Asie, hádající se se Štěpánem." - Nevyplývá z toho verše ovšem, zdali všichni ti krajané měli synagógu svou, nebo synagógu společnou.

Synagoga, jak ještě o tom promluvíme, byla především místem bohoslužebným a místem učení. Proto se jmenuje malou svatyní a nemá se jí používat k jiným účelům. Proto také se podle zvyku italského jmenovala škola, schul, neboť všechny židovský lid považoval učení se tóře a talmudu za posvěcení života, každý žid po staletí byl buď učitelem svého druhu, nebo jeho žákem, nebo obojí zároveň. Ale vedle toho byla synagoga místem

sociálním. Každý chudý žid věděl že se zde najde některý prostý jednotlivec nebo činovník, který se ho ujme.

A tak měla synagoga vedlejší místnost i pro pohoštění, zejména průchozích. Odtud pochází zvyk dělat o pátečním svátku večer v synagogách kiduš, jenž patří vlastně do rodiny.

V dobách talmudu byly synagogy (jejich vybudování a udržování je povinností obce) domy obce v nejširším smyslu i pro soudní právní akty.

V době židovské války proti Římanům byly tam i politické schůzky, např. v synagoze zvané "synagoga revoluce" v Caesareji.

Za středověkého utrpení byla židovským domovem, tam se dovolával každý práva, a poněvadž byl žid všude psancem a nepožíval vážnosti, zde se cítil doma, bez ostychu, a proto chybí mnohé synagoze ona disciplinovanost, která je v kostelech nežidovských a v moderních kostelech židovských. (Když mi to jednou kterýsi nežid vytýkal, vypravoval jsem mu svůj charakteristický zážitek z malé vídeňské synagogy. Kdosi tam vytýkal nedůstojné chování v modlitebně svému sousedovi, jenž se hájil slovy. "Já jsem s Pánem bohem intimní. Já jsem tady doma. Každé ráno sem přijdu, vypiji svou sklenku čaje, zapálím si dýmku a pomodlím se, pak odejdu a zase přijdu. Jsem tady u Pána Boha a On je u mne. Co však chcete vy? Zavítáte sem jednou za rok jako host. Chovejte se tedy taky jako host!")

A nyní se obrátíme k druhé otázce, kterou jsme si dali: V čem je novum této naší instituce v dějinách náboženství?

V Jeruzalémě stával kdysi chrám jako nejsvětější místo, jež národ měl. Byl věnován neviditelnému Bohu. Tím a hlavně tím se lišil od pohanských chrámů. Ovšem měli i pohané své chrámy, kde podle jediného způsobu starověku se bohoslužba projevovala obětmi a kněžími.

Ale synagoga, dům shromáždění obce, určený pro modlitebnu obce, pro poučení obce, pro pravidelné veřejné předčítání Písma obci, bez obětí a bez kněží, to bylo něčím předtím nikdy nebývalým. Dědičné kněžství trvalo sice i po zboření chrámu dále, ale zánikem chrámu ztratilo svůj někdejší význam. Ale zato se všemu židovskému lidu místo dědičného kněžství naskytly jiné hodnoty, nabyté vlastním studiem; nikoli už jen olej pomazání a rodokmen dávaly nárok byti vůdcem lidu, nýbrž posvěcení mravní osobností a posvěcení vědou. Idea instituce synagogy jako místa bohoslužeb, odpovídající tak potřebám duše a v této formě antickému světu vůbec neznámá, je geniální myšlenkou, jež ovlivnila lidské pokolení na všechny časy a pro všechny země. Je to prvotina ducha židovského, daná světu před dvěma a půl tisíciletími.

A tím přicházíme k třetí své otázce: Čemu se naučil od synagogy mimožidovský svět? Tomu, že křesťanství, jež vzniklo ze židovství, převzalo od něho svá bohoslužebná shromáždění i ideu a namnoze i formu synagogy. Teprve daleko později přejala myšlenku obětí částečně z někdejšího chrámu jeruzalémského, částečně z ritu pohanských chrámů, což povýšilo kult

oběti nad původní jednoduchost synagogální bohoslužby.

Hle, před vchodem do katolického domu v Štrasburku jsou dvě ženské sochy: církve křesťanská, hrdá a sebevědomá, a synagoga židovská jako bytost ponížená, zahalená vdovským závojem. A přece je tomu ve skutečnosti tak, že ta hrdá je té ponížené zavázána k díkům více než opačně. Je to přirozené. První křesťanství se stalo světovým náboženstvím dalek později, když je přijali pohanští národové římské říše.

Tito první židokřesťané mohli pro své odchylné názory působit ze začátku jen v synagóze. Tam přicházeli a tam kázali své náboženské ideje. Sami ještě zachovávali všechny rituální předpisy více než dnes - například většina pražských židů. V synagóze je nebylo možno odlišit, modlili se s ostatními a byli často předřikávači. Aby byli vidět, kdo k této tehdy ještě malé sektě náleží, zavedl Šimon Hakatan na příkaz rab. Gamliela do naší modlitebny benedikci, která tehdy zněla: "A pomluvačům nebudiz naděje!"

Církev křesťanská přejala - ovšem s pozdějšími změnami - bohoslužební řád synagógy: modlitba ponejvíce žalmy - předčítání z Písma a kázání bylo vzorem křesťanskému chrámu. Teprve v 3. a 4. století, když křesťanská církev záměrně chtěla přetrhnout pásku, jež ji spojovala s židovstvím, neopírala se výhradně o synagógu, nýbrž začala se, vracet ke kněžskému kultu chrámovému, který byl pro židovství vzpomínkou minulosti a očekává ním budoucnosti v době mesiášské.

Obětní bohoslužba křesťanská, později řečeno katolická: Stará křesťanská mše sestává ze 2 hlavních částí, z tzv. katechumenské, přístupné pohanům, židům atd. před jejich křtem, tzv. missa fidelium, mše věřících, již se smějí zúčastnit jen ti, kdo přijali křest. Ta obsahuje obětní mystéria, přijímání, náboženské akty, avšak první část sestává z žalmů, předčítání z Písma, zpívání "Svatý, Svatý" (naše keduša). Kázání, vyznání víry má nesmírně mnoho, což převzalo ze synagógy. Sám nejsem s liturgií křesťanskou tak obeznámen, abych si mohl učinit úsudek o správnosti tvrzení rabína dr. Venetianera v jeho malé zajímavé knížce "Jiidišches im Christentum". Dr. Venetianer tam ukazuje na analogii mezi ranní bohoslužbou, zejména sobotní, projevující se téměř krok za krokem s katechumenskou mší, zejména v jejich staré formě, od Jigdal až do Alejnu. Bylo by to také únavné uvádět zde tyto věci v jednotlivostech. Ale zajímavé je, že předčítání z Písma, které má zvláštní kantilenu, přednášel zvláštní lektor) z vyvýšeného místa, nazývaného v církvi bema. To jest naše bima čili almemor, jaký je např. v Staronové synagóze. Dřívější, nebo také i dnešní horlení, že takový almemor je nemístná napodobenina východní polské ortodoxie, odmítl by každý synagogální architekt s poukazem, že patří k slohu nejstarších synagóg i v dobách biblických. V liturgii každé křesťanské církve zdomácněla hebrejská slova z

bible a synagógy, jako např. haleluja, cebaot, hosiana, amen, které podobně jako talmud - žádá otec Hieron číst tak, aby je celá obec hřmotně provolávala. Ale i v té obětní části mše, která se neopírá o synagógu, jsou předpisy obdobné židovskému rituálu. Hostie má být podle židovského zvyku macesů tenká, kulatá a z nekvašeného těsta. Ale i způsob výstavby katolických chrámů je napodobením synagógy. Má předsíň, místo bohoslužby a místnost, v níž je uložena hostie. V dřívějších dobách tam bylo ciborium, něco podobného jako parochet. V předsíni je vodní nádržka, jako byla v chrámu a i v synagóze, v předsíni pak i menší modlitebna. Ale i křesťanský kostel, jako synagóga, směřuje k východu, k orientu. A odtud pochází výraz orientace - orientovati se. Avšak i mimo liturgii synagogy jsou křesťanské svátosti, které jsou převzaty z židovství. Není možno vše vypočítat. Sám křest, který se u některých církví provádí v bazénu nebo v řece, pochází z naší mikve.

Některá kněžská roucha, způsob jejich oblékání, štóla, jsou napodobením talisu. Chazan, který je dnes kantorem, byl v biblických synagógách dozorcem, což významně souvisí s řeckým slovem hleděti, dohlédati; snad odtud pochází slovo biskup. Všechny naše hlavní svátky našly ozvěnu v křesťanské církvi, mimo náš největší svátek Jom kipúr. Den smíření, kdy člověk dochází pokáním a modlitbou bez prostředníka odpuštění hříchů, vymyká se ovšem nauce církve; až litanie z Písma, která se čte u nás o Jom kipúru, se čte v měsíci září i v chrámu katolickém. O vánocích, jež biskup Ambrož srovnával s židovským Novým rokem, se čte v katolickém kostele, jako u nás, verš "Kéž nám dá, co nám vždycky dal, útěchu a naděj i pro stíněnou duši, poučení pro rozšíření našich vědomostí, lásku k židovství a celému lidstvu".

A den před vánocemi je zasvěcen Adamu a Evě. jako jsou před Novým rokem 4 týdny elulu věnovány přípravám na Nový rok, jsou před vánocemi adventy, a jako u nás jsou kajicná selichot časně zrána, jsou tam roráty, a jako soboty před pásachem jsou zvláštními jmény mimo běžné svátky, tak jsou před velikonocemi zvláštní neděle se zvláštními jmény.

Zase nechci unavovat přečetnými jednotlivostmi analogie, jak je uvádí dr. Venetianer. Jedna zvláštnost však jistě upoutá zájem čtenáře. Co vlastně je Nový rok církevního kalendáře?

Den obřizky Ježíšovy, jenž jako zakladatel křesťanství byl, jako každý jiný žid, takto přijat do svazku Abraháмова. A jeho předkožka jako nejsvětější a divotvorná relikvie je uchována v Římě v malé kapli Scala santa, nad jejímž oltářem je nápis: Non est in mundo locus sanctio.

A tak nám jsou na naši třetí otázku, čemu se naučil od synagógy mimožidovský svět, statisíce kostelů stamiliónů vyznavačů křesťanství dostatečnou odpovědí.

V závěru se teď sami vraťme s vděčností k vlastnímu významu naší synagógy, k domu shromáždění. Dodnes ve všech zemích našeho rozptýlení, ať přijde náš souvěrec odkudkoli a kamkoli, najde v synagóze pásku, jež ho váže k jeho bratřím a je vzpomínkou na rodinu.

Poznámky k sidře Ki tece (Deuteronomium 21,10 – 25,19)

”
jefat toar - žena krásné postavy“

Verše 10-14 reagují na častá vzplanutí vášně u vojáků ve válce: spatří-li mezi zajatci ženu, k níž pocítí touhu, možná nebudou schopni zdržet se. Cesta uvedená v Tóře poskytuje prostor, aby vašeň mohla vychladnout dřív, než způsobí potíže.

Raši, Ramban- Voják nesmí ženu obtěžovat, ale nechá ji projít procesem popsáním ve v.12-13, aby se s ní směl potom oženit; a poněvadž ví, že pak už pro něho nebude zakázaná, dokáže počkat a nebude hřešit.

Většina komentátorů však soudí, že jeden sexuální styk s ní je dovolen i předtím, než žena projde popsáním procesem; po tomto jednom styku však s ní nesmí žít, dokud žena nedokončí zmíněný proces. Účelem tohoto zdlouhavého procesu je, aby mužova touha vyprchala a dal ženě svobodu.

Raši- Následující verše sidry skrytě argumentují proti podobnému vztahu, neboť Tóra v nich mluví o nenáviděné ženě a vzpurném synu. Asociace je zřejmá- může dojít k řetězové reakci: nepatřičná vašeň k zajatkyňi povede k rodinným neshodám a možná tragédiím.

„**simlat šivjach** - roucho zajatkyňe“

Raši- Bylo běžné, že pohanské ženy se za války oblékaly do krásných šatů, aby sváděly svého věznitele.

„**et- aviha veet ima** - svého otce a svou matku“

Ibn Ezra- Jsou-li její rodiče dosud naživu, truchlí pro své odloučení od nich; a pokud byli zabiti ve válce, truchlí pro jejich smrt. Tóra nás tím učí, že člověk má ctít rodiče, dokud jsou naživu i po jejich smrti.

Ramban- Rb.Akiva říká, že se mluví obrazně o její bývalé domovině a jejich bozích, jež opustila navždy. Slzy zármutku jsou katarzí, jež pomůže člověku zapomenout na minulost a smířit se s novými situacemi- v případě zajatkyňe s tím, že opustila bývalý způsob života a brzy se stane Židovkou.

Pokud u židovského únosce dojde ke kýžené změně citů, dá zajatkyňi svobodu, a to i když se žena rozhodne vrátit zpět k modlářství. Ježto její konverze byla vynucená a jen kvůli tomu, aby se s ní muž mohl oženit, není platná, pokud nedošlo k manželství. Pokud však žena konvertovala z vlastní svobodné vůle, anebo došlo k manželství a později žena upadla v nepřízeň, zůstává Židovkou a nemůže se svého židovství vzdát.

„**tachat ašer inita** - protože jsi ji ponížil“

Žid přivodil této ženě utrpení, buď tím, že ji donutil žít s ním hned, když ji zajal, nebo tím, že ji donutil projít výše zmíněným procesem. Pokud se s ní neožení, měl by ji nechat volně odejít a nemá právo jakkoli omezovat její svobodu.

Nezadatelné právo prvorozeného

Tóra učí, že prvorozený syn nesmí být připraven o svůj náležitý podíl z otcova dědictví. Verš nám v náznaku říká, že rodiče musí dbát, aby se práva a

vztahy v rodině nenarušily rivalitou či animozitou, o něž v rodinném životě nebývá nouze.

Or HaChajim- Je projevem B-žihho milosrdenství, že prvorozený syn se narodí nemilované ženě: B-h jí dal syna, když viděl jak je zanedbávaná, tak jako dal děti dříve Lei než její více milované sestře Rachel. B-h podpírá zoufající.

„**ben sorer umore** - nepoddajný a vzpurný syn“

Podle Moudrých

1/ trest smrti pro takového syna není uložen kvůli závažnosti hříchů, jež skutečně spáchal, ale proto, že jeho chování jasně ukazuje, jak skončí. „Ať umře, dokud je nevinný a ne, až bude vinný (hrdelními zločiny)“ (Sanhedrin 72a)

2/ Z verše je ovšem vyvozeno tolik upřesňujících požadavků, že je fakticky nemožné, aby takový případ nastal a Moudří také uvádějí, že vskutku nikdy nenastal a nikdy nenastane.

Mnoho komentátorů soudí, že tyto požadavky mají být chápány jako návod pro rodiče, jaké hodnoty vštípit svým dětem; např. požadavek, že otec a matka mají mít podobný hlas- vykládá se v tom smyslu, že spolu nemají být v rozporu, pokud jde o to, co očekávají od sebe a od dítěte, protože to je základ úspěšné výchovy.

„**ben**“

Syn nemůže být odsouzen k trestu smrti soudem, pokud ještě není bar micva, Tóra ho nazývá syn, protože je dítě pod patronací svých rodičů. K celému procesu by mělo dojít v prvních třech měsících po jeho bar micva, to je doba, kdy se probouzí chlapecké vzněty a rodiče i učitelé musí vynaložit všechn svůj um, aby v něm posílili vliv Tóry a jejího učení, jinak by mladistvý hlad po choutkách rozbujel až do nezvladatelnosti.

Ramban- Hřichy zmíněné ve verši jsou předzvěsti horších věcí: ponížení rodičů, naprosté chybění sebekázně, odmítání chovat se tak, aby se přiblížil B-hu.

Rb.Bachja- Láska rodičů k B-hu má být nad jejich láskou k dětem. Příkladem je Avraham, který svého milovaného syna svázal na oltáři. Poselství verše je jasné- jestliže společnost nemá vyšší hodnoty než lidské morální cítění, začne se rozpadat a děti budou mít v nenávisti to, co mají v úctě jejich rodiče.

„**zolel vesove** - žrout a pít“

Raši- Tj. chlapec musel ukrást svým rodičům větší obnos, aby nakoupil a zkonsumoval velké množství masa a alkoholu (Sanhedrin 70a). Jestliže to dělá už teď, stane se z něho zabijácký bandita.

„**vechol jišmael jišmu vejirau**- ať slyší celý Izrael a bojí se“

Raši- Vykonání trestu musí být oznámeno soudem, pro poučení ostatních.

Ramban- Osoby popravené kamenováním za rouhání či modlářství musí být pověšeny, ale sňaty před soumrakem neboť je potupné nechat tělo viset přes noc. Obvykle soud pověsil tělo těsně před západem slunce a ihned sňal a pohřbil.

„**ki-kilelat taluj** - pověšený je urážkou B-ha“

Raši- Člověk byl stvořen v obrazu B-žim a B-h nazývá Židy Svými dětmi, oběšené tělo je hanbě samému B-hu: je to, jakoby králův bratr z dvojčat byl bandita a oběšen za své zločiny- lidé, kteří uvidí tělo, budou myslet, že je to král.

Ramban- V doslovném významu vztahuje se tento zákon pouze na hříchy, jež jsou přímou urážkou B-ha; pověšení je připomínka toho, že Židé uctívali modlu, tedy rouhali se B-hu. V hlubším významu říká, že lidské tělo je svaté, protože v něm přebývá B-ží duše, je tedy potupné nechat tělo viset v hanbě.

Meše Chochma- Zákaz nechat tělo nepohřbené přes noc platí jen pro osoby, které zemřely přirozenou smrtí. Jediná výjimka je, když oddálení pohřbu bude k počtě zemřelého, např. než přijedou příbuzní zdaleka. Toto však neplatí v Jeruzalémě, tam se s pohřbem nikdy nečeká.

Starost o majetek druhého

Ochránit druhého před finanční ztrátou je nejen chvályhodné- kdo to může udělat, nesmí promeškat příležitost. Tóra to dokládá na příkladu zaběhnutého zvířete či zvířete, jež padne na cestě s nákladem, ale platí to pro všechny situace, kdy fyzická nebo i slovní pomoc může zabránit ztrátě.

Ramban- Poprvé byl tento příkaz dán v Ex 23:4. „**vehitalamta** - schováš se“

Raši- Moudří uvádějí, že pokud je člověk starším nebo jinou význačnou osobou, jež by ani své vlastní zvíře za stejných okolností nezachraňovala, protože by to pro ni bylo ponižující, má dovoleno nevyšmat si ani zvířete, jež náleží druhému. Avšak musí pro druhého udělat všechno, co by udělal pro sebe v téže situaci.

Homileticky: Logicky si člověk pomyslí „jak bych si mohl nechat věc, která nepatří mně a dívat se na to, jak je druhý ze ztráty sklíčený?“ Ale lidská chamtivost a lenost jsou tak velké, že mnoho lidí by si věc nechala, aby se vyhnula námaze s hledáním pravého majitele. Proto musí být dán výslovný příkaz.

Rb.Moše Feinštejn- Podobně se lidé hledí vyhnout povinnosti, když umře toraický učenec. I když prožil celý život v ústraní, jeho učení Tóry přineslo prospěch celému světu a každý by měl truchlit nad jeho smrtí. Je však příliš časté, že na to lidé zapomenou, a proto Moudří musí připomenout, že každý má takového člověka považovat za svého příbuzného.

„**noflim** - klesající“

Tj. zvíře, které padlo a náklad z něj sklouzl, anebo zvíře, jež padlo i s nákladem.

„**imo** - s ním“

Raši- Jestliže ti vlastník pomáhá, musíš zvedat spolu s ním zvíře i náklad; ale pokud vlastník jen nečinně sedí a řekne „je to micva, chceš-li to udělat, udělej“ a nepomáhá ti, nemáš povinnost to dělat.

Mužské a ženské oblékání

Tóra zakazuje mužům i ženám oblékat se tak, jak je typické pro opačné pohlaví a i chovat se způsobem opačného pohlaví. Je to proto, aby se

uchovaly logické rozdíly mezi mužem a ženou, a aby se zabránilo mísení obou pohlaví, jež vede k promiskuitě. Moudří zakazují, aby si muž přehnaně šlechtil tělo a aby ženy nosily mužský oděv. (Nazir 59a, Ibn Ezra, Rambam Hilchot Avoda Zara 12:9-10)

„**šiluach haken** - odehnání matky z hnízda“

Je zakázáno vzít matku z hnízda, když sedí na vejcích nebo kde jsou mláďata. Matka se musí odehnat i když se stále vrací- a pak je dovoleno vzít vejce či mláďata

Ramban, More Nevuchim 3:48- Důvodem k tomuto příkazu jakož i k zakazu zabít matku i mláďata tentýž den je zamezit krutosti; zvířata pudově milují svá mláďata a trpí, když jsou při jejich odejmutí či zabití. Dalším důvodem je ukázat, že lidé nemají ničit druh: zabít matku i s mláďaty tentýž den podobá se hromadnému vraždění.

Ramban- Tyto příkazy jsou dány, aby vštípily lidem soucit, aby si lidé navykli jednat milosrdně. Nejsou dány proto, že B-h lituje ptačtvo a zvířata, protože dovoluje lidem zabít zvíře pro potřebu.

„**lemaan jítav lach** - tak ti bude dobře“

Raši- Moudří v Chulin 142a říkají: jestliže B-h dá blahobyt a dlouhý život za vykonávání jednoduché micvy, jež se netýká finanční ztráty, oč větší odměnu dá za vykonávání micvot, jež přináší obtíže!

„**maake** - ochranné ohrazení“

Ramban, Hilchot Roceach 11:1-5- Tóra přikazuje, aby Židé dělali po obvodu (rovné) střechy zábradlí či jiné ohrazení. Tento příkaz platí pro všechna nebezpečná místa, např. bazén nebo strmé schodiště.

„**ki- jipol hanofel** - kdyby někdo spadl“

Raši- Naznačuje se, že člověk, který spadne, zasloužil spadnout. B-h ho tímto způsobem potrestal za dřívější jeho hříchy. B-h způsobuje, že dobré věci přicházejí skrze dobré lidi a zlé věci skrze špatné lidi,

Sforno- tedy stavitel nebo vlastník domu či jiného nebezpečného místa je přinejmenším morálně zodpovědný.

„**kilajim**- mísení druhů“

Ramban- Zákaz je uveden již v Lv 19:19, zde se dodává, že je zakázáno mít jakýkoli prospěch z pěstování takových plodin.

„**bešor- uvachamor**- vůl a osel“

Raši- Zákaz platí pro každé sprázení dvou různých druhů, nejen pro vola a osla, a pro jakoukoliv práci, nejen pro orbu.

Cicit

Viz Nu 15:38-39.

Z přiřazení tohoto příkazu k zakazu šatnez učíme se obecné pravidlo „ase doche lo taase“= příkaz (micva ase- udělej) ruší zákaz (micva lo taase- nedělej). V případě lněného oděvu tedy příkaz připevnit cicit s tyrkysově zbarvenou vlněnou nití (techelet) ruší zákaz šatnez- mísení lnu s vlnou (Jevamot 4a). Je-li tedy techelet dostupná, je dovoleno připevnit vlněné cicit k lněnému oděvu. Ovšem dnes, kdy nemáme techelet, nesmí se to udělat, „moci šem ra- hanobení vdané ženy“

Jak již dříve uvedeno, židovský manželský obřad má dvě etapy: kidušin a nisuin. Kidušin vejde v platnost, když ženich dá nevěstě prsten nebo něco podobné ceny a učiní prohlášení, které se v současnosti čte pod

svatebním baldachýnem. Slovo kidušin se do jiných jazyků překládá jako „zasnoubení“, ale ve skutečnosti představuje daleko pevnější právní závazek i status než obyčejné zasnoubení. Podle halachy je dvojice v některých ohledech již manželským párem a dopustí-li se žena cizoložství, dostane trest smrti. Manželství je završeno obřadem nisuin, po něm již dvojice smí mít sexuální styk.

Verše 13-19 pojednávají o případu, kdy manžel obviní svou novou ženu, že nebyla panna. Pokud to je pravda a může být prokázáno, že žena se po kidušin dopustila cizoložství, dostane trest smrti. Pokud ale cizoložství nelze prokázat, i když je pravda, že v době kidušin žena nebyla panna, soud neuloží žádný trest, neboť žena možná žila s mužem před kidušin. Nicméně nemá nárok na rozvodové finanční vyrovnání, dojednané manželskou smlouvou, poněvadž se lživě vydávala za pannu.

Náš verš mluví o manželovi, který znenávidí svou ženu a chce se vyhnout ketubě obviněním ženy z cizoložství.

„**usnea** - nenávidí“

Raši- Jeden hřích přitáhne další: muž, který zhřeší nenávistí (viz Lv 19:17), spáchá další hřích pomluvou.

Povinnost obhájit ženu leží na jejich rodičích, protože kdyby nařčení bylo pravdivé, je to důsledek jejich výchovy.

Zakázané a omezené svazky

Incestní a další zakázané svazky jsou uvedeny v Lv kpt. 18 a 20. Zde Tóra dodává jen omezení pro konvertity z určitých národů.

„**lo-jikach iš** - neožení se“

Obecné pravidlo: incestní svazek trestán smrtí či duchovním vyřazením-karet, tedy partneri nemohou uzavřít zákonně platné manželství. Pokud jde o zakázaný poměr, který se trestá mrskáním, manželství je platné, i když je zakázáno dále v něm pokračovat a sexuální styk se trestá mrskáním. V našem verši jde o ženu otce, tj. o nevlastní matku, což se trestá karet a proto nelze uzavřít manželství.

„**kenaf aviv** - plášť jeho otce“

Raši- Eufemismus označující otcovu jevamašvagrovou, tj. vdovu po otcově bratru, s níž by se otec měl oženit, aby splnil micvu jibum.

Slovo „plášť“ symbolizuje požadavek manželství, neboť stejně jako svatebního baldachýnu, užije otec plášť k tomu, aby ochránil nevěstu a přivedl ji do své domácnosti (HaK'tav V'ha Kabala).

Rambam, Hilchot Isurej Bia 15- Muž, jehož reprodukční orgány byly krutě poškozeny, takže je impotentní, nesmí se ženit. Pokud ale je impotentní od přírody, např. vrozenou vadou či nemocí, zákaz neplatí.

„**mamzer**“

Mamzer není ten, kdo se narodil mimo manželství. Je to ten, kdo se narodil ve svazku muže a ženy, jejichž manželství niky nebylo platné, např. bratra a sestry a dalších forem incestu, anebo vdané ženy, jež porodila dítě jinému muži. Mamzer

a jeho / její potomci si nikdy nesmí vzít Žida, smí si však vzít konvertitu či jiného mamzera.

„**amoni umoavi**“

Ramban- Tóra neschvaluje nevděčnost. Amonci a Moabci pocházejí od Lota, jehož zachránil jeho strýc Avraham (Gn 14:16, 19:29), ale místo aby Amonci projevili aspoň běžnou pohostinnost Židům, kteří se namáhavě vlekli pouští, odmítli jim prodat chléb a vodu. Moabci, kteří jim chléb a vodu prodali, zhřešili tím, že si najali Bilama, aby Židy proklel (viz 2:28-29). Tóra tedy zakazuje Židům, aby si brali příslušníky těchto národů, i když jim dovolí konvertovat k židovství.

Ramban- Podle Moudrých (Jevamot 76b) platí zákaz jen pro muže, ne pro ženy- Amonity, ne Amonitky- neboť bylo úkolem mužů vyjít na zrádné pouštní cesty a donést jídlo a vodu svým bratrancům Izraelitům, a rovněž muži najali Bilama. Ženy nemají zakázáno manželství s Židy- právě spravedlivá moábská konvertitka Rut se stala prababičkou Davida.

Raši- Otázka, zda Rutino manželství s židovským vůdcem Boazem bylo dovoleno, pronásledovala jejich právnicka Davida- mnozí namítali, že Boaz neměl dovoleno oženit se s Rut a že David není halachicky přijatelný.

„**ki ahavcha hašem** - neboť Hospodin tě miloval“

Or HaChajim- I když Bilam našel hříchy a pochybení k ospravedlnění svých kleteb, B-h odmítl naslouchat mu, z lásky k Izraeli.

„**lo tidroš šlomam vetovatam** - nikdy nehledej mír s nimi.“

Ramban- Izrael má zakázáno dobývat území těchto dvou potomků Lota, ale kdyby k válce došlo, budou Židé zproštěni povinnosti nabídnout mír či prokazovat obzvláštní milosrdenství. I když Avraham miloval Lota a vyšel mu na pomoc, nevděčnost Amona a Moabu přesekla bratrské pouto.

Edom, Egypt

Raši- Edomci- potomci Esava i Egypt působili Izraeli trápení, ale nemáme jim oplácet stejně; Edomci jsou příbuzní a Egypt kdysi poskytl bydlení a potravu Jakobovi a jeho rodině. Avšak pokud Edomci či Egyptané konvertují k židovství, musí čekat až do 3. generace, než se smí sňatkem spojit s Židy.

Verše 8-9 nás učí, že ten, kdo způsobí, že druhý hřeší, je horší než ten, kdo zabije, protože hřích kazí charakter a přivodí hříšníkovi ztrátu podílu na světě, který přijde. Edom vytáhl s vojskem proti Izraeli (viz Nu 20:20) a Egypt vraždil děti Izraelitů, když je házel do Nilu; avšak jejich potomci jsou pro Židy dovoleni ve 3. generaci, kdežto Amonci a Moabci, kteří způsobili, že Izrael hřešil, jsou zakázáni.

Svatost tábora

Raši- Židovský vojenský tábor se nemá podobat táboru jiného národa; jiná vojska vítězí silou množství a paží, Izrael vítězí rukou B-ží a jeho nesilnější zbraní je tedy řádné chování; je nebezpečí, že hříchy, jež B-h v normální době přehlídí, v čas války či v jiné krizi nabudou na váze.

„**vehaja lifnot-erev jirchac bamajim** - kvečeru se ponoří.“

Aby se muž stal po výronu semene zcela čistý, musí se ponořit v mikvi za denního světla a vyčkat do večera.

„**vehaja machanejcha kadoš** - at' je tvůj tábor svatý“

Raši- Musíš svůj tábor udržovat svatý, neboť mysl Židů se má stále zabývat Tórou.

Uprchlý otrok

Ramban- Je běžné, že během obléhání utíkají „k osvoboditelům“ otroci a vězni. Tóra prikazuje, že Izrael musí dát těmto uprchlíkům svobodu a dovolit jim, aby se usadili v Erec jisrael. Z morálního hlediska je nesprávné, aby národ, který dbá o svatost svého tábora, posílal ty, kdo hledají svobodu, zpět do života v modlářství. Z praktického pohledu lidé hledající azyl jsou pro dobyvatele důležití, protože často mohou podat informace, jež přispějí k dobytí.

Pohlavní čistota

Jedním z produktů války je sexuální promiskuita, která je v rozporu s židovským pojetím svatosti. Verše 18-19 zakazují praktiky porušující svatost-tento zákaz platí stále, nejen v době války.

„**kdeša..kadeš** - nevěstka...smilník“

Raši- Tj. ženy a muži vždy přístupní sexuálnímu styku.

Ramban- Zákaz je určen soudům, aby těmto osobám nedovolovaly předvádět se na veřejnosti a naznačovat svou dostupnost, a aby zamezily vzniku a existenci míst, kde se tyto věci provozují.

„**etnan zona umechir kelev** - mzda nevěstky...“

Ibn Ezra- Zvíře používané k některému ze zmíněných účelů nesmí se přinést jako oběť.

Ramban- Psi jsou považováni za ohavnost, protože byli často cvičeni k účelnosti a byli nebezpeční lidem.

Je běžné, že se hříšníci pokoušejí legitimizovat zisk ze své činnosti tím, že přispívají na dobročinnost. Tóra to zakazuje a říká tím, že peníze získané špatností se neočistí tím, že se použijí pro svaté účely.

„**lo-tašich leachich** - od svého bratra...úrok...“

Raši- Zákaz brát úrok z půjčky od svého bližního Žida byl dán v Lv 25:36-37, zde se dodává, že dlužník nesmí platit úrok.

„**lanachri tašich** - od nežida smíš...úrok“

Ramban- Žid smí přijmout úrok od nežida i platit mu úrok. Verše nám říkají, jak Tóra pohlíží na úrok: kdyby považovala brání úroku za druh krádeže, nedovolovala by bát úrok ani od nežidů. Verš říká, že B-h požehná těm, kdo nevezmou úrok- úrok tedy nemůže být zločin, protože těm, kdo nevráždí a neloupí, B-h nežehná; žehná jen těm, kdo konají dobré skutky. Ježto Tóra prikazuje, že Židé si mají prokazovat laskavost, tj. i půjčovat peníze bez úroku, nebrat úrok je projev laskavosti vůči bližnímu Židovi.

Alshich- homileticky: Aby si lidé nemysleli, že jejich blahobyť pochází pouze z jejich tvrdé práce či obchodování: Židé si musí uvědomovat, že se jim dobře daří, protože jim B-h požehnal „ve všem

konání“ a že ochota půjčovat bližním bez úroku je neochudí.

Slib B-hu

O slibech mluví Nu 30:3. Zde se uvádí sliby B-hu, tj. slib přinést oběť, dát milodar či vykonat jiné dobré skutky. Lidé v čas války často učiní podobný slib, aby si naklonili B-ží milost.

„**lo-tacher lešalmo** - neotálej splnit“

Raši- Kdo nesplní daný slib do uplynutí příštích tří poutních svátků, porušil zákaz. Když někdo opomene splnit slib, B-h si to vyžádá, tj. člověk ztratí peníze, které chtěl ušetřit.

„**vechi techdal lindor** - když se zdržíš slibování“

Ramban- Někdo by se mohl domnívat, že udělat slib je záslužné, protože se tím donutí vykonat dobré skutky. Tóra říká, že než činit sliby a pak zapomenout, otálet se splněním či nesplněním, je lépe vůbec neslibovat. I když se tím sníží pravděpodobnost vykonat dobrý skutek, když člověk neudělá, co není povinen udělat, nespáchá tím hřích.

„**moca sefatejcha tišmor** - budeš dodržovat“

Raši- Tóra zdůrazňuje příkaz plnit sliby.

Or HaChajim- jiný výklad: budeš dbát na to, co vychází z tvých úst, tj. buď opatrný, abys nic neslíbil, pokud nejsi jist, že jsi schopen splnit to včas.

„**nadarta nedava** - slíbil jsi dobrovolný dar“

Zdá se to jako protimluv, neboť jestliže jsi udělal slib, už to není dobrovolnost. V doslovném významu je míněn případ, kdy člověk slíbí označit blíže neurčené zvíře za oběť. Dar musí být darován, ale které zvíře konkrétně dárcem dá, je na něm a proto je to dobrovolný dar.

Talmud- Zevachim 2a z toho odvozuje, že dá-li někdo zvíře na slíbenou oběť, ale volba zvířete neodpovídá podmínkám jeho slibu, počítá se to jako dobrovolná oběť, ale stále musí splnit slib.

Právo jíst ze sklizně

Pracovník při sklizni smí jíst z úrody, ale nesmí si nic vzít domů ani dát někomu, kdo nemá právo brát.

Rozvod

Verš 1 slouží jako zdroj zákonů o rozvodu a get-rozlučkovém lístku. Ustanovení je mnoho a jsou nad rámec těchto poznámek.

Verš říká, že pokud se rozvedená žena znovu vdá a opět rozvede či ovdoví, nesmí se znovu provdat za svého prvního muže; z toho se vyvozuje, že pokud dalšího manžela neměla, smí se znovu provdat za bývalého muže.

„**ki-maca va ervat davar** - shledal u ní něco odporného“

Raši- Jestli manžel ví, že jeho žena se chová nemravně- i když nemá svědky, aby to dokázal před soudem (Ibn Ezra), měl by manželství ukončit.

„**sefer kruit** - rozlučkový list“

Rozvod lze učinit jen dokumentem, který napíše manžel nebo jeho pověřenec. Výraz pro rozvod pochází od slova kaf-roš-tav= odříznutí, tj. rozvod musí přerušit všechna zákonná pouta mezi mužem a ženou, je bezpodmínečný. Rozvod je neplatný, pokud je podmíněn např. tím, že se žena nikdy nesmí provdat za určitou osobu nebo že nesmí navštěvovat své rodiče. (Gitin 83b)

„**usnea haiš haacharon** - a druhý muž ji nenávidí“

Raši- Homileticky: pokud je pravda, že žena je nemorální, jak byla obviněna a její druhý muž se s ní ožení přesto, že o tom ví, manželství nevydrží.

„**ašer hutamaa** - byla poskvrněna“

Ramban- Výrazu se obvykle užívá, když se žena dopustila cizoložství, což v tomto případě nejen nebylo prokázáno, ale je i nepodstatné, protože manželství je zakázáno, i kdyby žádný hřích nebyl spáchán. Tóra říká, že jestli si žena vzala jiného muže, považuje se za nečistou pro prvního muže a on se s ní nesmí znovu oženit. Tóra takové manželství zakazuje, aby si lidé nemysleli, že se mohou volně rozvádět, vyzkoušet jiné partnery a pak se znovu dát dohromady; taková laxnost „uválí hřích na zemi“ a ve svatém národě ji nelze strpět.

Kdo nejde do boje

Ženatý v prvním roce po sňatku. Moudří uvádějí, že to platí také pro toho, kdo se nastěhoval do nového domu či vykoupil vinici, aby se mohl těšit z nabytého. Jde nejen o osvobození ze skutečné vojenské služby, ale i ze zásobovací služby- na rozdíl od případu uvedeného ve 20:6-7, kdy jsou tyto lidé osvobozeni od služby v poli, ale musí pomáhat při zásobování.

„**vesimach et-išo** - bude se radovat...“

Tóra nás učí, že člověk nepozná opravdovou radost, dokud nepřináší radost druhým. Novomanžel není osvobozen z vojenské služby jen proto, aby se radoval ze své svatby, ale také aby dal štěstí své ženě.

Záruka

Věřitel má právo žádat záruku pro svou půjčku, ale Tóra zakazuje vzít něco, co dlužník potřebuje ke své obživě, protože zbaví druhého prostředků k obživě je jako vzít mu život (Ramban, Hilchot Malve 3:2), viz také Ex 22:24-25.

Únos

Viz Ex 20:13.

Zde Tóra upřesňuje, že trest smrti za únos je pouze tehdy, když únosce nutí svou oběť pracovat a prodá ji jako otroka.

„**ki-jimace iš** - když je přistižen“

Raši- Tj. hřích je dosvědčen a hříšník byl předtím náležitě varován před následky činu.

Caraat a pomluva

„měj se na pozoru“= zákaz všech pokusů odstranit fyzické příznaky caraat.

Caraat je trest za šíření řečí, pomluvy a další podobné formy jednání. Případ nevhodné Mirjaminy kritiky Mošeho říká všem budoucím generacím, že smrt a život jsou v moci jazyka.

Důstojnost dlužníka

Verše 10-13 se týkají půjčky či jiného finančního závazku, který je po splatnosti, takže věřitel má právo přijít k soudu a požadovat zástavu. Tóra zakazuje věřiteli i pověřenci soudu vstoupit do dlužníkovy domu, musí vyčkat venku, než jim dlužník zástavu přinese. Je zakázáno vniknout do soukromí a prohledávat dlužníkovy věci.

Rb.Bachja- Vniknutí do domu může vést k potyčkám a možnému zranění. Tóra chrání

dlužníkovu důstojnost i požadavkem, aby zástava byla dlužníkovi vydána, když ji nutně potřebuje.

„**veim-iš ani hu** - jestliže je...chudý...“

Ramban- Chudý tak, že to, co dal jako zástavu, je jediné, co má. Např. má-li dlužník jen jeden polštář, musí mu jej věřitel večer vrátit výměnou za něco jiného, co mu vrátí ráno (kdy opět vezme polštář).

Rb.Bachja- Jen tři věci se musí vrátit, kdykoli je nutno: denní oděv, ložní prádlo a noční oděv, a to, co dlužník potřebuje k obživě.

„**ulecha tihje cdaka** - to bude tvá spravedlnost“

Raši- I když ti dlužník není vděčný a nežehná ti, B-h ti to započte jako dobrý skutek a požehná ti.

Mzda dělníků

Je zakázáno zdržovat mzdu dělníků- viz Lv 19:13. Zde se zdůrazňuje, aby se to nedělalo chudým, kteří jsou většinou bezbranní a velmi zranitelní vůči podobné persekuci.

Sifre- B-h rychleji trestá ty, kdo využívají chudých.

Raši- Moudří rozšiřují platnost zákazu i na nežidovské dělníky a platby za najatá zvířata a nástroje.

„**bejomo** - toho dne“

Ramban- Ačkoliv zaměstnavatel může vyplatit mzdu za den až do příštího rána (Lv 19:13), Tóra zdůrazňuje „za dne“, neboť lépe je zaplatit hned po skončení práce; chudý dělník potřebuje svůj výdělek, aby rodina nebyla večer o hladu.

Osobní odpovědnost

Rašbam- Tóra přikazuje, že rodiče nesmí být usmrceni ani trestáni za hříchy dětí a naopak,

Sforno- poněvadž bylo běžné, že tyraní trestali či potlačovali vzpouru vyhlazením rodin těch, kdo se na vzpouře podíleli. Židovští králové to mají zakázáno.

Ibn Ezra- I když v Ex 20:5 se mluví o potrestání budoucích generací za hříchy otců, vztahuje se to pouze na potomstvo, které schvaluje minulé hříchy a hledá způsoby, jak je uchovat.

Raši- Podle Moudrých se verš týká svědků: nikdo nesmí být uznán vinným na základě svědectví příbuzných.

Siroteci a vdovy

Nesmí se využívat zranitelnosti druhého. Židé byli sami kdysi pronásledováni a musí být obzvlášť vnímaví k utlačovaným.

Dary chudým ze sklizně

Zde je pouze rozšířeno, viz Lv 19:9 a 23:22.

„**kecircha vesadecha** - tvá sklizeň na tvém poli“

Rb.Hirsch- Zdůrazňuje se „tvá“ a „na tvém“, protože v době žní rolník nejvíce pocítuje hrdost z vlastnictví, proto Tóra říká, že se člověk má o svůj blahobyt podělit s chudými. Tento příkaz posiluje vědomí, že dary země pocházejí od B-ha, jenž je dává proto, aby všichni měli podíl z jeho dobroty.

„**vešachachta omer** - a zapomeneš snop“

Raši- Tímto příkazem se miní jednotlivý snop, ne větší množství, a dále obilí jež zůstalo nesklizeno na poli.

„**ki tachbot zejtecha** - když oklátíš olivovník“

Olivy se sklízely klácením větví holemi, až plody opadaly.

Sifre- Je to důkaz požehnání země, pěstitelé se nemusí namáhat, aby lezli po žebříku a trhali zbývající plody.

„**lo tefaer acharejcha** - neodstraníš všechnu slávu“

Raši- Výraz zahrnuje dva samostatné příkazy:

1/ Něco z plodů každého stromu, „jeho sláva“ se má nechat pro chudé- je to analogie k příkazu, že se pro chudé má nechat okraj pole

2/ jako se rolník nesmí vrátit na pole a vzít, co tam zapomněl, nesmí se ani vrátit pro ovoce zapomenuté na stromě.

„**lo teolel acharejcha** - nebudeš paběrkovat“

Raši- Je zakázáno trhat jednotlivá zrna či hrozny, jež nejsou plně zralé. Také je zakázáno vracet se pro zapomenuté hrozny.

Mrskání

Ramban- Midraš Tanchuma Jašan vysvětluje homileticky, že stanovený počet ran je proto 40- ve skutečnosti 39, jak vyloženo níže- že hříšník se prohřešil proti Tóře, kterou B-h učil Mošeho 40 dní a zaslouží smrt těla, které se v lůně utvářelo 40 dní; B-h však projevuje hříšníkovi milost, dovoluje ušetřit jeho život a smířit hřích 40 ranami.

Verše 1-2 nelze chápat doslovně, neboť jakoby naznačovaly, že trest mrskání se ukládá při sporu dvou lidí, ale tak to není, protože kdo je trestán v občanském sporu, není mrskán (Makot 13b). Podle Moudrých se verše týkají smluvených svědků- kdy dvojice svědků svědčí proti jedné straně sporu a druhá dvojice svědků dosvědčí, že první dvojice byla v době, o níž svědčila, na jiném místě. Obvykle dostanou smluvené svědkové stejný trest, jaký by dostala jejich zamýšlená oběť, ale v určitých případech, kdy stejný trest nemůže být uložen, jsou smluvení svědci mrskáni.

„**im-bin hakot haraša** - podléhá –li viník mrskání“

Or HaChajim- Soud musí být obezřetný a ujistit se o fyzickém stavu viníka- pokud by nevydržel 39 ran, dostane jen tolik, kolik snese, třeba jen tři (Makot 22 a-b). Nutnost svědomitě se přesvědčit je naznačena slovem „bin“, narážka na bina-soudnost. Účelem mrskání není způsobit bolest, ale poskytnout smíření za minulost a dát lekcí pro budoucnost. Proto Moudří učí, že vykonavatel trestu má být „vynikající moudrostí, ale nedostatečný silou“.

„**bemispar**“

Podle Moudrých má být slovo chápáno ve spojení s prvním slovem následujícího verše: bemispar arbaim, což leze číst jako „v počtu, blízkém se 40“. Moudří z toho vyvozují, že počet ran nemá být 40, ale 39 (Makot 22b).

„**lo josif** - nepřidá“

Raši- Tento zákaz platí nejen pro vykonavatele trestu, ale obecně pro každého, kdo uhodí jiného Žida.

„**achicha** - tvůj bratr“

Raši- Dokud viník nebyl potrestán, nazývá ho Tóra hříšníkem, ale když byl ponížěn utrpením, nazývá ho bratrem. Z toho se učíme: Žid nesmí tolerovat špatnost, ale musí odpustit, když bylo zlo

očištěno. Vycházejíce z Ž 104:35 říkají Moudří, že se modlíme za to, aby zmizely ze země hříchy, nikoli hříšníci.

„**lo tachsom** - nedáš náhubek“

Zdá se, že tento zákaz nesouvisí s ostatním textem, ale z přiřazení se poučíme o prohřešcích, které se trestaly mrskáním: takové jako např. dát zvířeti náhubek, jsou vyřešeny zákazem učinit onen fyzický úkon; jiné, např. krádež, musí mít příkaz-vrátit ukradené věci. (Makot 13b, Sifre)

„**jibum vachalica**“

Zemře-li muž bez dětí, uvádí Tóra možnost, aby se bratr zemřelého oženil s vdovou. Pokud si bratr nepřeje manželství, postupem zvaným chalica se zruší pouto mezi nimi.

„**ki-ješvu achim jachdav** - když bratři bydlí spolu“

Raši- Tj. když oba žili ve stejnou dobu. Pokud se mladší bratr narodil až po smrti staršího, neplatí zákon jibum- levirátního manželství.

„**uven ejn-lo** - zemře bez syna“

Tj. nemá žádné žijící potomky (viz Jevamot 22b).

„**habechor ašer teled** - prvorozený, jestli může porodit“

Raši- Prvorozený = nejstarší z přeživších bratrů zemřelého, tak čte Sifre.

Verš nás tedy učí, že nejstarší z přeživších bratrů je první povinen splnit micvu jibum. Příkaz neplatí, je-li vdova od přírody neschopná porodit. Moudří učí, že ten z bratrů, který vstoupí do levirátního manželství, „nahradil jméno mrtvého bratra“, tj. zdědí všechnu majetek mrtvého.

Rb.Bachja- Doslovný význam verše- že prvorozený syn z levirátního manželství se jmenuje po mrtvém, aby byla zachována jeho památka- platí jen v duchovním smyslu, protože není povinnost pojmenovat novorozence po mrtvém.

„**hazekenim** - starší“

Tj. soud tří.

„**vedibru elav** - a promluví s ním“

Je na soudu, aby určil, co je nejlepší. Obvykle se pokusí přesvědčit bratra, aby naplnil příkaz, ale pokud cítí, že to není moudré- např. dvojice je neslučitelná- odradí ho od manželství a nabídne alternativu- chalicu. V talmudické době se v aškenázkých obcích všeobecně dávala přednost chalici před jibumem, neboť bratr by si svou švagrovou měl vzít jen z upřímného přání splnit micvu, nikoli z finančních či rozumových důvodů. To je obtížné i pro ty největší muže, proto je lépe vykonat chalicu.

„**vechalca naalo** - zuje mu botu“

Sforno- Kdyby muž splnil micvu jibum, projevil by tím přání uchovat duchovně bratra naživu, nyní, kdy tuto příležitost zavrhl, jakoby jeho bratr byl nezvratně mrtev. Vdova mu zuje botu a symbolizuje tím, že by měl nyní truchlit pro ztrátu, již způsobil. Zutá bota- symbol smutku, odplivnutí na zem před něho- na znamení opovržení.

Trest za zahanbení druhého

V případě chalici má vdova právo ponížít švagra, který odmítl vzdát úctu jejímu manželovi, ale obecně Tóra zdůrazňuje, že je špatnost zahanbit druhou osobu.

Sforno- Když žena pomáhá svému muži zahanbit někoho druhého, zaplatí poškozenému finanční pokutu. Zde má původ nařízení, že útočník zaplatí také za hanbu, kterou poškozenému způsobil, vedle způsobené újmy a dalších náhrad.

Or HaChajim- Ve v.11-12 se říká, že žena ve snaze zachránit svého manžela, uchopí intimní část těla jeho protivníka. Pokud neměla jinou možnost a její manžel byl ve smrtelném nebezpečí, bude zproštěna viny, protože udělala, co bylo nezbytné k záchraně manžela. Bude potrestána, jen když to udělala neodůvodněně.

„**vekacota et-kapa** - usekneš jí ruku“

Raši- Obrazně vyjádření finančního postihu.

Haamek davar- Peníze na pokuty jsou většinou vydělány fyzickou prací, je to tedy jakoby „ruka“ jež jí dala peníze, byla useknuta.

Poctivé míry a váhy

Sforno- Je zakázáno i vlastnit špatné míry a váhy. B-h nedovolí, aby Jeho svatá země byla půdou pro podobné nečestné věci.

„**gdola uketana** - velké a malé“

Tj. větší, kterých užívá, když kupuje, aby dostal větší množství; a menší, kterých užívá, když prodává, aby dal méně.

Pamatuj, co učinil Amalek

Je to příkaz vymazat památku Amaleka a příkaz pamatovat si zlé skutky Amalekoviců a jejich podlost. Moudří vysvětlují, že Amalekova proradnost má být připomínána ústně a nesmí být v srdci zapomenuta.

„**velo jare elohim** - nebál se B-ha“

Tím se vysvětluje, proč je Amalek více opovrhován než kterýkoli z národů, jež vedly válku proti Izraeli: kdyby statečně zaútočil zpředu jako ostatní vojska, zločin by nebyl tak odporný. Ale Amalek se bál lidí, proto napadl zadní voj Židů, kde šli jen slabí a vyčerpaní lidé, neschopní bránit se.

„**zecher**“

Některé autority doporučují vyslovit ve slově zecher segol (e), jiné cere (é). Když se tato část čte pro maftira o šabatu paraši Zachor, přečte předčítající slovo oběma způsoby a splní tak povinnost podle obou názorů. (Mišna Berura 685:18)

Abraham Joshua Heschel

Šabat

(dokončení)

Epilog

Svěcení času

Pohané promítají svou představu Boha do viditelných obrazů, nebo uvádějí Boha ve spojení s přírodními fenomény, jako by byl součástí vesmíru. V Desateru se představuje Stvořitel všehomíra prostřednictvím události dějin, zejména skrze vysvobození národa z Egypta, a říká: „Neučiniš sobě rytiny, ani jakého podobenství těch věcí, které jsou na nebi svrchu, ani těch, které na zemi dole, ani těch, které u vodách pod zemí.“

To nejvýznamnější na zemi byly dvě kamenné tabule, jež dostal Mojžíš na hoře Sinaj. Ty byly skutečně to nejvzácnější. Mojžíš vstoupil na horu, aby je dostal, zůstal tam čtyřicet dní a čtyřicet nocí, nejedl a nepil. A Bůh mu předal obě kamenné tabule. Bylo na nich napsáno Desatero, slova, která Bůh uprostřed ohně proslovil k Izraeli na hoře. Ale když Mojžíš po čtyřiceti dnech a čtyřiceti nocích sestupoval z hory - s deskami v rukou - viděl, jak lid tančí kolem zlatého telete. Tu praštil s deskami a před očima všeho lidu je roztříštil.

„Každé významné kultovní centrum v Egyptě zdůrazňuje, že jen jemu náleží právo tvrdit, že právě ono je místem stvoření.“ (J.A.Wilson Egyptian Myths, Tales and Mortuary Texts, v Ancient Near Eastern-Texts, str.8.) Naproti tomu nemluví Genesis o místě, nýbrž o dnech stvoření. (Legenda eben šetija má původ postbiblický, L.Ginsberg, The Legends of the Jews, str.14-10/).

Makom (hebr. Místo) jakožto jméno pro Boha v rabínské literatuře nezakládá nějaké zbožnění prostoru, nýbrž právě naopak podřizuje vesmír Bohu. Prostor není to nejvyšší, je Bohu podřízen.

V mytologii nenajdeme žádný náznak času stvoření. Bible nás ale poučuje o stvoření vesmíru v čase. Každý ví, že Grand Canyon je hluboký jako hrob. Každý zná rozdíl mezi červem a orlem. Ale kdo z nás porozumí tomu, že jsou rozdíly v čase? Historik Ranke zdůrazňuje, že každá věková éra je u Boha stejná. Židovská tradice přesto zdůrazňuje, že existuje rozlišení věkových fází, že nejsou všechny naprosto stejné.

Člověk se může modlit k Bohu na každém místě stejně, ale Bůh neříká člověku v kterémkoli okamžiku stejně moudrosti. Určitým časovým bodem je např. duch izraelských proroků. Pro nás je čas jakýmsi měřítkem, ale nikoli oblastí, ve které bychom se měli zdržovat.

Když chceme srovnat dvě události a stanovit, která se stala dříve a která později, nejprve je zhodnotíme. Když posloucháme nějakou melodii, pozorujeme, jak jednotlivé tóny jdou za sebou.

Základem pro naše chápání času je rozdíl mezi „dříve“ a „později“.

Ale je nějaký čas ve vzájemném vztahu mezi událostmi? Copak nemá žádný okamžik současnosti žádný vztah k minulosti? Víme jen, co v čase je, pouhá událost, která má vliv na věci prostoru.

Když se neděje něco, co by mělo vliv na věci prostoru, znamená to, že čas není?

Je potřeba zvláštního pochopení, abychom porozuměli rozhodujícímu významu času. Všichni žijeme a jsme takřka identičtí s ním, takže jej nebereme jaksi v úvahu. Svět prostoru obklopuje naše bytí. (A.J.Heschel, *Man is not alone, A Philosophy of Religion*, 1951, str. 200) Čas je jen část života. Věci jsou pobřeží, mořeplavba se odehrává v čase.

Existence se nemůže sama od sebe vysvětlit, je nutno chápat ji s pomocí času.

Když v okamžiku duchovní koncentrace zavřeme oči, můžeme mít čas bez prostoru, ale nikdy nemůžeme mít prostor bez času. Pro duchovní zrak je prostor umrtněný časem a všechny věci jsou zkamenělé události.

Čas můžeme hodnotit ze dvou odlišných úhlů: z hlediska prostoru a z hlediska ducha. Když se díváme z okna nějakého rychlovlaku, máme dojem, že se pohybuje krajina, zatímco my sedíme v klidu. Podobně je tomu, když posuzujeme skutečnost, v níž se naše duše zabývá věcmi v prostoru: Zdá se nám, že čas se nehýbe. Když se ale naučíme chápat, že věci v prostoru jakoby utíkají, poznáme, že je to čas, který nikdy nekončí. Pomíjivost může tedy být definována jako poměr prostoru vůči času.

Nekonečné, stále trvající, ale vyprázdněné bytí, jež realista nazývá prostorem, není konečnou formou skutečnosti. Naš svět je svět prostoru, který se pohybuje v čase - od začátku až do konce dnů.

Obecně nazíráme bytí času v pohybu, v minulosti. Pravda ale je, že pomíjivost stlačuje našeho ducha, když se pokoušíme zvítězit nad věcmi prostoru. Je to svět prostoru, který nám zprostředkuje smysl pro pomíjivost. Čas, který je nezávislý a mimo prostor, je věčný. Svět prostoru je pomíjející. Věci časem zanikají. Čas se sám nikdy nepřekoná. Nemáme proto hovořit o toku času nebo o jeho utíkání, nýbrž o tom, že pomíjejí věci a běh prostoru skrze čas. Neumírá čas, umírá tělo člověka. Pomíjivost je vlastnost světa prostoru- věcí v prostoru. Čas, který je mimo prostor, nelze chápat jako minulost, přítomnost a budoucnost.

Pomníky z kamene nutně jednou zmizí. Dni ducha nepominou nikdy. O vzniku národa izraelského na hoře Sinaj čteme v knize Exodus: „Měsíce třetího po vyjití synů izraelských ze země Egyptské, v ten den přišli na poušť Sinaj“ (19,1). Je tu psáno něco, co vniklo starým rabinům otázku: „v ten den“? Správné by mělo být napsáno : v onen den. Může to jedině znamenat, že den obdržení Tory nemá žádnou minulost. Onen den je dnes, je to každý den. Pokud studujeme Toru, musí pro nás platit „jako by nám byla dána dnes“. (Tanchuma, vyd. Buber II , str. 76. - Raši k Ex.19,1.- Dt - 26,16.) Totéž platí i o vyjití z Egypta: „V každé době se musí člověk cítit, jako by on sám vycházel z Egypta.“ (Pesachim 10,5.)

Cena velikosti dne nemůže být měřena prostorem- řádkou, na níž je zapsán v kalendáři. Rabi Akiva říká: „Celý čas není tak vzácný, jako

den, kdy byla dána Izraeli Píseň písní. Všechny písně jsou svaté, ale Píseň písní je z toho svatého nejsvatější.“ (Jadajim 3,5)

V duchovním světě není rozdíl mezi jedinou vteřinou a jedním stoletím, mezi hodinou a věkem. Rabi Jehuda řekl: „Mnozí získávají věčnost celý život, jiní v jediné krátké hodině: (Avoda Zara 10b.-17a.-18a.) Jedna dobrá hodina může mít cenu celého života. Okamžik obrácení se k Bohu může nahradit vše, co jsme před tím za léta ztratili svým odpadnutím. „Lepší jedna hodina obrácení a dobrého skutku v tomto světě, než celý život v budoucnosti“. (Avot 4,22.)

Technická civilizace, tak jsme to vyjádřili, je triumf člověka nad prostorem. Ale čas patří Všemohoucímu. Můžeme překonat vzdálenost, ale pokud s sebou ponese minulost, můžeme pohřbit celou budoucnost. Člověk překoná prostor, ale čas přemůže člověka.

Čas je pro člověka tou největší vymožeností. Všichni máme účast na putování světem, putování, které nikdy nekončí, ale nejsme schopni v něm ukořistit jediný pevný bod. Jeho skutečnost je pro nás nedosažitelná. Naší vůli se otevírá prostor, jsme schopni uspořádat v něm své věci, můžeme je měnit. Ale čas leží mimo dosah našich říší, mimo jejich hranice. Čas je buď blízký nebo vzdálený, díl všech našich zkušeností a přece všechny zkušenosti jsou transcendentní. Čas patří výhradně Bohu.

Čas je tedy úplně něco jiného, tajemství, které není schopen upřesnit žádná soustava pojmů. Je to, jakoby čas a lidský duch byly dva oddělené světy. A přece jen v čase se odehrává společenství a vzájemnost veškerého bytí.

Každý z nás zaujímá kousek prostoru, který patří jen jemu, kus prostoru, který zaujímá mé tělo je mnou zabírán výlučně a odděleně od ostatních. Avšak nikdo nezabírá čas. Neexistuje okamžik, který by patřil výlučně mně. Tento právě přítomný okamžik patří všem žijícím lidem stejně jako mně. Máme podíl na čase, prostor patří mně. Protože jsem majitelem určitého prostoru, jsem rivalem všech ostatních bytostí. Svou existencí jsem současně spolu- příslušníkem všech ostatních existencí. Kráčíme časem, zabíráme prostor a podléháme snadno iluzi, že svět prostoru je tu kvůli naší vůli, kvůli chtění lidí. Tak se stáváme imunní k myšlence, že čas něco znamená.

Mezi Bohem a veškerými věcmi leží nepřekonatelná vzdálenost. Věc má svoji určitou individuální existenci, která se odlišuje od veškerého jiného bytí. Pozorovat věc znamená vidět něco, co je jedinečné a výjimečné. Věc existuje a může se stát majetkem člověka. Čas nedovoluje, aby nějaký okamžik byl sám v sobě a pro sebe. Čas je buď všechno nebo nic. Nemůže být nějak rozdělován, to se děje jen v našich představách. Zůstává vně našich pojmů. Je takřka svatý.

Můžeme lehce minout velkolepý obraz věčného času. V knize Exodus je psáno, jakou prvotní vizi Mojžíš spatřil: „v plameni ohně z prostředku kře. I viděl a aj, keř hořel ohněm a neshořel.“ (3,2.)

Čas je jako věčně hořící keř- ačkoliv by měl každým okamžikem zmizet , aby udělal místo dalšímu, nikdy neshoří- čas nelze zničit.

Čas má svůj vlastní hluboký význam. Má větší

důstojnost, vyvolává větší úctu než samotné hvězdné nebe. Sametově klouže v prapůvodním lesku a vypravuje tak daleko více, než mohou vyslovit věci, i v tom nejdokonalejším proslovu. Hraje svou symfonii na nástrojích stvoření, obklopuje zemi a dělá z ní událost.

Čas je procesem stvoření, věci prostoru jsou výsledkem stvoření. Když pozorujeme vesmír, vidíme produkty stvoření. Když prožíváme čas, slyšíme proces stvoření. Věci prostoru poskytují klamavý dojem nezávislosti. Představují nádech ohraničeného trvání. Stvořené věci poukazují na Stvořitele. Člověk se setkává s Bohem jedině v dimenzi času. Spatřuje, že každý okamžik je stvořitelem aktem, počátkem, otevřením nových cest hlubokého poznání. Čas je Boží přítomnost ve vesmíru, a jedině uvnitř času můžeme pochopit jednotu veškerého bytí.

Učíme se, že stvoření není jediným aktem, který se udál jednou provždycky. Akt, kterým povstal svět, je probíhající proces. V každodenní ranní bohoslužbě čteme: „Bůh zázraků ve své dobrotě obnovuje každý den zázrak stvoření, znovu a znovu.“ Udržením světa anebo zákonů, jež jsou odpovědné za existenci světa, všim jsme povinni děkovat Bohu. „Ty jsi Pán, jen Ty sám, -Ty jsi stvořil nebe a nebesa nebes a jsi Pánem všehomíra, země a všeho, co na ní je, moře a všeho, co v něm jest a Ty všechno udržuješ.“ /Neh. 9,6. / „Jak mnozí a velcí jsou skutkové Tvoji, Hospodine. .. Všichni tito tvorové od Tebe očekávají, abys jim dával pokrm časem svým,.. ale když skrýváš tvář svou, rmoutí se... hynou.. Když vysíláš ducha svého, zase jsou stvořeny.“ (Ž 104. 24. 27. 29. 30.- Iz.48,13 - 42,5. - 48,7. - Job 34, 14.-16.- Kuzari 3,11) Když spatříme div přírody, modlíme se: „Buď požehnaný Ty... který naplňuješ divy světa /Berachot 9,2. - Reš Lakiš, Chagiga 12b – Raši) Myšlenka trvajících stvoření odpovídá jedné staré kontroverzi: Podle školy Šamajovy zní požehnaní nad světlem na konci šabatu; „Budiž požehnaný Ty, který jsi stvořil světlo ohně“. My oproti tomu říkáme podle školy Hileovy: „Budiž požehnaný

Ty... který tvoříš světlo ohně. (Berachot 7,5.- Josef Salomo Delmedigo, Ta alumot Chokma, Nobelot Chochma, Basilej 1629. str 94.)

Bůh vyvolal svět k bytí a toto volání trvá. Je to teď, v tomto okamžiku, tak jako Bůh je přítomen teď v tomto okamžiku- každý okamžik je aktem stvoření. Okamžik není konečnou stanicí, nýbrž bleskem, signálem pro nějaký začátek. Čas je trvalým obnovováním, souputníkem stále trvajících stvoření. Čas je Božím darem prostoru světa.

Svět bez času by byl světem bez Boha, světem, který by existoval sám od sebe a v sobě, bez obnovování, bez Stvořitele. Svět bez času by byl světem, který byl zanechán Bohem prázdný, věc sama v sobě, skutečnost bez uskutečnění. Svět v čase je světem, který trvá díky Bohu: uskutečnění jistého nekonečného plánu, nikoli věc, která si stačí sama, nýbrž věc, která je tu pro Boha.

Svědék stále trvajících zázraků vzniku světa, abychom mohli v daru sledovat Dárce, to znamená poznávat pramen času, který je věčný, který je tajemstvím bytí Věčného,

Problém času nemůžeme řešit tak, že si podrobíme prostor, ať už stavbou pyramid nebo slávou. Nemůžeme řešit problém času ani posvěcováním času. Když je člověk osamocen, čas mu vyklouzne. Pro člověka s Bohem je čas odhalená věčnost.

Stvoření je Boží řeč, čas je Jeho písní a věci prostoru jsou noty písně. Posvětit čas znamená hlasitě zpívat v souzvuku s ním.

Úloha člověka: podrobit si svět a posvětit čas. Musíme podrobit svět, abychom mohli čas posvětit. Celý týden jsme voláni, abychom posvětili svůj život používáním věcí prostoru. V sobotu je nám darována spoluúčast na svatosti, která bydlí v srdci času. I když je duše vyprahlá, i když z našeho roztřeseného mozku nevyjde žádná modlitba, přesto nás tichý klid šabatu vede do říše věčného míru, i k poznání, co znamená věčnost. Je jen málo idejí v říši myšlení, které by obsahovaly tolik duchovních sil jako idea šabatu. V Aeonech, kde se naše oblíbené teorie stávají pouhými cáry, bude stále zářit onen kosmický gobelín.

Jeden den dokazuje věčnost.

Šabat tento týden začíná v pátek v 19'36, a končí v sobotu v 20'44.

Délka dne je 13 hod 54 min; délka skutečné hodiny činí 65 minut, východ jitřenky 4'07; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 4'44 hod; východ slunce v 5'55; polovina dne 12'53; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 13'23, (mincha ktana 16'55, plag mincha 18'22) západ slunce (škia) 19'49; východ hvězd v 20'23 podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach

Šavua tov (שבוע טוב) - dobrý týden – vydává Olam - Společnost Judaica Holešov, Osvobození 1133, www.olam.cz Kontaktní osoba Jiří Richter, e-mail olam@olam.cz tel. 573 396 046